

Yedinci Yılında Dera'nın 'Uzlaşma' Modeli: Güvenlik ve Yönetim İncelemesi

Fadıl Hancı
26.11.2024

Giriş

2015 yılının Eylül ayında Şam yönetimine destek sağlamak amacıyla Suriye'ye müdahale eden Rusya, BM'nin öngördüğü siyasî çözüme bir alternatif sunmak için savaşı sonlandırabilecek bir 'uzlaşma' modelini, halk ayaklanmasının başladığı Dera'da uygulamıştır. Humus kırsalı ve Şam kırsalında yoğun askerî saldırılarla muhalif grupların, Suriye'nin kuzeyine toplu halde göç etmeye zorlandığı durumlardan farklı olarak 2018 yılında Dera'da farklı bir politika uygulanmış ve Rusya'nın arabuluculuğunda baskı altındaki muhalif gruplar, Şam yönetimi ile bir 'uzlaşma' anlaşmasına varmıştır.

Muhalefet kanadında büyük tartışmalara neden olan bu 'uzlaşma süreci', Dera muhalefetini dağıtarak çeşitli grupların farklı pozisyonlar almasına yol açmıştır. İran'ı dengelemek isteyen Rusya ile yakın ilişkiler kurarak kontrol ettiği bölgeyi ve yapısını koruyup nizami ordunun bir parçası haline gelenlerden, uzlaşmayı tamamen reddedip yeraltına çekilen gruplara kadar uzanan geniş bir yelpaze söz konusuydu. Öte yandan Şam yönetimi, uzlaşan ya da uzlaşmayan muhalif grupları çeşitli yollara başvurarak tasfiye etmeye çalışmıştı. Şam yönetimi, küçük çaplı operasyonlarıyla muhalif grupların kontrol ettikleri otonom bölgeleri kaldırmaya çalıştığı gibi suikast veya tutuklama yollarına başvurarak silahı bırakmış ya da bırakmamış eski muhalif unsurları bertaraf etmeye çalışıyordu.⁽¹⁾ Çatışmaların devam ettiği ve güvensizliğin gölgelediği Dera'da zaman zaman halk protestoları – 2021 başkanlık seçimlerine karşı çıkan protestolar dâhil olmak üzere – meydana geliyordu.⁽²⁾ Dolayısıyla Şam yönetiminin Dera'nın 'devlet' kontrolünde olduğuna dair çizmeye çalıştığı imaj, sahadaki fiili durumlardan kopuktu. 2021 yılının Haziran ayında, Şam yönetimi yoğun bir askerî harekâtla Dera'nın el-Balad bölgesini hedef aldı ve hemen ardından şehrin doğu ve batı kırsallarında muhaliflerle yoğun çatışmalara başladı. Sonuç olarak yeni bir 'uzlaşma' süreci ile Dera'nın mevcut güvenlik ve yönetim durumu şekillendirildi. Nitekim, 2021 yılından bu yana Dera'nın başarılı ve istikrarlı bir model sunduğunu söylemek oldukça zordur. Başka bir ifadeyle Rusya'nın, BM'nin öngördüğü siyasî çözüme bir alternatif olarak sunduğu uzlaşma süreci ve bu modelle savaşın sonlandırılacağı iddiasının sahadaki gerçeklik ile örtüşmediği görülmektedir.

Bu rapor, Dera modelinin silahsızlanma ve yeniden entegrasyon sürecini inceleyerek hem güvenlik hem de yönetim dinamiklerine odaklanmaktadır. Altı yılın ardından Rusya'nın ve Esed rejiminin ortaya koyduğu uzlaşma modelinin bir bilançosunu ortaya koymaktadır. Güvenlik

⁽¹⁾ Kutluhan Görücü ve Ömer Özkızılcık, Analiz: Uzlaşıdan Kuşatmaya Dera'da Neler Oluyor?, SETA, 14 Ekim 2021, <https://shorturl.at/fpzfS>

⁽²⁾ "Deraa el-Beled Halkının Devrimin Onuncu Yıldönümünü Kutlamasından Kesitler", 18 Mart 2021, "Ahrar Horan Topluluğu, 20 Mart 2021. Link: <https://cutt.us/WScfh>

açısından muhalif grupların yaşadığı dönüşüm süreçlerinin nasıl sonuçlandığı ve Şam yönetiminin Dera’da ne ölçüde ve nasıl bir hâkimiyet kurabildiği incelenmektedir. Yönetişim konusunda ise temel hizmetlerin ve günlük ihtiyaçların nasıl ve kimler tarafından sağlandığı, toplumsal düzeydeki sorun ve anlaşmazlıkların nasıl ve kimler tarafından çözüldüğü hususları ele alınmaktadır. Böylelikle Dera’daki uzlaşma modelinin Suriye için bir alternatif olup olmadığı verilere dayalı bir şekilde analiz edilecektir. Türkiye’nin Suriye politika alternatiflerine ışık tutacaktır.

Uzlaşmadan Günümüze Dera’daki Temel Gelişmeler

2018 yılında askerî kontrolü Suriye’nin birçok bölgesinde yeniden sağlayan Esed rejimi, yenilgiye uğrayan muhalif gruplara yönelik ‘uzlaşma’ adı altında koşullu bir silahsızlanma ve yeniden entegrasyon süreci başlattı. Bu sürecin hem bireysel hem de kolektif düzeyde yürütüldüğü ve doğrudan Rusya’nın gözetiminde icra edildiği görülmüştür. Süreci bir model olarak tanıtmak isteyen Rusya, üçüncü bir taraf olarak bazı eski muhalif grupları himayesine alarak Şam yönetiminin mutlak hegemonya kurmasını, yani muhalifleri tamamen ortadan kaldırarak Suriye’nin kuzeyine sürmesini engellemeye çalışmıştı. Ayrıca Ürdün ve İsrail için güvenlik kaygısı oluşturan İran’a bağlı milislerin nüfuzunu sınırlandırmaya yönelik adımlar da atıyordu.

İstikrarsız Ortam

Bu bağlamda İran karşıtlığı ile bilinen “Kuvvet Şebab El Sünne”, Moskova tarafından kurulan ve Suriye Arap Ordusuna bağlı 5. Kolordunun bir parçası olan 8. Tugaya dönüşerek silahsızlanma ve yeniden entegrasyon sürecinin en belirgin yerel aktörlerinden biri haline gelmişti. Öte yandan bireysel olarak silahsızlanma ve yeniden entegrasyon sürecine katılan eski muhalif askerler ya silahsızlanarak sivil hayata entegre oluyor ya da Şam yönetimine bağlı güvenlik birimlerine, askerî güçlere veya müttefik paramiliter birimlere katılıyordu. Son olarak uzlaşmayı tamamen reddeden birçok muhalif grup ya Suriye’nin kuzeyine yerleştiriliyor ya da yeraltına çekilerek kontrol ettikleri otonom bölgeleri savunmaya çalışıp silahsızlanma ve yeniden entegrasyon sürecine katılan diğer muhalif gruplara ‘hain’ gözüyle bakıyordu.

Öte yandan Şam yönetimi, küçük çaplı güvenlik operasyonları düzenleyerek yer altına çekilen muhalif güçlerin otonom bölgelerinde yeniden tahakküm kurmasını engelliyordu ve silahsızlanan muhaliflere karşı intikamcı bir politika izleyerek suikast ve tutuklama başta olmak üzere çeşitli yöntemlerle eski muhalifleri tasfiye ediyordu. 2021 yılında Esed rejimi tarafından gerçekleştirilen askerî müdahaleye kadar devam eden bu dinamik, rejim tarafından yeterli görülmediği için yeni bir askerî hareket ile Dera el-Balad bölgesi hedef alındı. Tansiyonun hızlıca tırmandığı bir dönemde Esed rejimi ile eski muhaliflerin arasındaki çatışma olayları Dera’nın çeşitli bölgelerine yayılmaya başladı.⁽³⁾

⁽³⁾ Kutluhan Görücü ve Ömer Özkızılcık, Analiz: Uzlaşmadan Kuşatmaya Dera’da Neler Oluyor?, SETA, 14 Ekim 2021, <https://shorturl.at/NyRZO>

Rusya'nın garantörlüğünde Şam yönetimi ile eski muhalifler, yerel toplulukları temsil eden 'merkezî komiteler' ve 8. Tugay arasında yapılan müzakereler sonucunda ikinci bir 'uzlaşma' anlaşması hayata geçirildi. Ateşkesi uygulamak amacıyla Rus askerî polisi ve 8. Tugay birimlerinin Dera el-Balad bölgesine girmesi, Şam yönetiminin güvenlik güçlerine güvenmeyen yerel topluluklar ve eski muhalifler için nispeten bir güven unsuru oluşturdu. Anlaşmaya göre eski muhalifler silahsızlanarak sivil hayata yeniden entegre olabilecek ve Şam yönetimi, hapisanelerdeki tutuklu veya kayıp kişilerin akıbeti hakkında bilgi vererek bu kişilerin serbest bırakılmasını ya da bulunmasını temin edecekti.⁽⁴⁾

Yerel topluluklar ve eski muhalifler, bu konuda umut beslemekle birlikte haklı olarak şüphe de duydular. Şam yönetimi ise bu şüpheleri gidermemiş, yerel beklentilere yanıt vermediği gibi 'durumunu düzeltilmiş' eski muhalifler de dâhil olmak üzere muhalif kesimlere yönelik tutuklamaları bir politika olarak sürdürmüştür. Bununla paralel olarak Şam yönetiminin eski muhalif unsurları suikast yoluyla tasfiye etmeye çalışması, suikastların bir şiddet döngüsüne dönüşmesine neden olmuştur. Uzlaşma anlaşmasından bu yana özellikle eski muhalifler ve rejim unsurları başta olmak üzere, her ay onlarca sivil ve silahlı kişinin suikasta uğradığı görülmektedir.

Yerel kaynaklara dayalı olarak toplanan verilere göre 2021 yılından bu yana 2000'den fazla kişinin topçu saldırıları, çatışmalar, suikastlar, işkence ve asayiş olayları dâhil çeşitli şiddet olaylarında hayatını kaybettiği görülmektedir. Bu kişilerin yarısından fazlasının suikast sonucu yaşamını yitirdiği, suikastların çoğunun ise siyasî intikam amaçlı düzenlendiği dikkat çekmektedir. 2021 uzlaşma anlaşmasından sonraki bir yıllık sürece bakıldığında suikasta uğrayan ve sivil olmayan gruplar şunlardır: %34 oranıyla kişisel olarak silahsızlanma sürecinden geçmiş eski muhalifler, %23 oranıyla rejimin güvenlik veya askerî birimlerine ya da paramiliter yapılarına bireysel olarak katılmış eski muhalifler, %18 oranıyla rejimin kendi unsurları, %11 oranıyla terör örgütü DAESH'in militanları ve %8 oranıyla yeraltına çekilen yerel gruplar... Öte yandan Rusya'nın girişimiyle kolektif biçimde resmî orduya katılan eski muhaliflerden oluşan 8. Tugay unsurları ise %6 oranıyla suikasta en az uğrayan kesimdir.⁽⁵⁾

Organizasyonel yapısını koruyamayan ve dağılan muhalif grupların unsurları, bireysel olarak silahsızlanma sürecine katıldıkları için rejimin intikamcı uygulamalarına karşı savunmasız kalmıştır. Bu durum bir intikam döngüsünü beraberinde getirmiştir. Yer altına çekilen muhalifler ve yerel gruplar, rejim unsurlarını hedef alarak bu döngüyü beslemiştir. Öte yandan organizasyonel yapısını bozmadan dönüşüm geçiren 8. Tugay, kendi unsurlarını nispeten korumayı başarmıştır.

Yükselen DAESH Tehdidi

Güvenliğin sağlanamadığı bu ortam, terör örgütü DAESH ve rejime bağlı uyuşturucu milisleri başta olmak üzere çeşitli aktörler tarafından istismar edilmiştir. Terör örgütü DAESH'in Dera'da

⁽⁴⁾ "Suriye Muhalefeti Deraa el-Beled Anlaşmasının Maddelerini Onayladı ve Rusya Onu Uygulamaya Başladı," El-Arabi el-Cedid, 1 Eylül 2022, <https://cutt.us/m02Tq>

⁽⁵⁾ Fadıl Hancı, "Deraa'da Tutuklamalar ve Suikastlar: 2021 Uzlaşmasının Ardından Rejimin Güvenlik Yaklaşımı", Ümrán Stratejik Araştırmalar Merkezi, 15 Aralık 2022, <https://cutt.us/AL39r>

faaliyet göstermesinin en bariz örneği, örgütün liderinin Dera'da bulunması ve Kasım 2022'de eski muhaliflerden oluşan ve 8. Tugay tarafından desteklenen yerel silahlı gruplarla yaşanan bir çatışmada öldürülmesidir. Bu olayın en ilginç yanı ABD Merkez Komutanlığının, bu operasyonun 'Özgür Suriye Ordusu' tarafından düzenlendiğini belirterek uzlaşmaya rağmen eski ortaklarıyla operasyonel bağlantılarını sürdürdüğü gerçeğini açık bir şekilde kamuoyuna yansıtmasıdır. Bu, terörle mücadele kapsamında yerel grupların DAES'e karşı düzenlediği tek operasyon değildir. 2024 yılının başlarında şehrin batısında düzenlenen bir operasyonda, 8. Tugay destekli gruplar örgütün Dera'daki liderini etkisiz hale getirmiştir.⁽⁶⁾

Başta belirtildiği gibi 8. Tugay'ın resmî ordu içinde rol oynaması ve aynı zamanda 'merkezî komiteler' ve yerel gruplarla etkileşimde bulunması, ona önemli bir fırsat penceresi açmıştı. 8. Tugay, nüfuzunu artırmak amacıyla Dera'nın çeşitli bölgelerinde çok sayıda operasyon düzenlemişti ve bu operasyonlar genellikle rejimin terör örgütü DAES'e karşı operasyon yapacağına dair sinyaller verdiği dönemlerde gerçekleştirilmişti. Bu bağlamda, yer altına çekilen muhalifler ve yerel toplumların, rejimin olası operasyonlarından duyduğu korku 8. Tugay'a bir avantaj sağlamıştı.

Uyuşturucu Ticaret Merkezine Dönüşen Dera

Bazı eski muhalif gruplar, farklı bir dönüşüm süreci geçirerek rejimin etkisi altına girip uyuşturucu ticaretinden suikast pratiklerine kadar çeşitli illegal faaliyetlere karışmıştır.⁽⁷⁾ Bu anlamda rejim, bazı eski muhalif grupları siyasî amaçlarından arındırarak onları diğer gruplara karşı kullanmayı ve uyuşturucu ticaretinin bir tür vekilleri haline getirmeyi başarmıştır. Bu dinamik, rejim ve İranlı milislerin başını çektiği uyuşturucu ağlarının Suriye'yi bir üretim ve dağıtım merkezine dönüştürmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve Dera da dâhil olmak üzere Suriye'nin Ürdün ile sınırını uyuşturucu ve silah kaçakçılığı rotasına dönüştürmede kısmen de olsa etkili olmuştur. Özellikle kış aylarında, kara ve dronlar kullanılarak hava yolu ile artan uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, Ürdün'ü artan güvenlik riski ile karşı karşıya bırakmış ve bu nedenle Amman, angajman kurallarını değiştirerek hava saldırıları da dahil olmak üzere sert müdahaleler gerçekleştirmek durumunda kalmıştır.⁽⁸⁾

Kısaca çok fazla aktörün faaliyet gösterdiği, güvensizliğin ve – özellikle siyasî – intikam pratiklerinin hâkim olduğu, terör örgütleri ve uyuşturucu ağlarının faaliyet gösterebildiği, güvenlik sektör reformundan yoksun bir silahsızlanma sürecin yürütüldüğü Dera'da söz konusu silahsızlanma, silahlanmanın biçim değiştirdiği bir hale dönüşmüş ve bu süreç ne yerel düzeyde güvenlik sağlayıcı bir ortam oluşturabilmiş ne de sınır güvenliğini sağlayabilmiştir.

⁽⁶⁾"Deraa Batı Kırsalında DAES'in 'Horan Valisi' Öldürüldü", Şarkul Avsat, 28 Ocak 2024, <https://cutt.us/aqDfu>

⁽⁷⁾ Örneğin, eski muhalif figürler olan Mustafa al-Masalmeh ve Imad Abu Zureiq tarafından yönetilen gruplar, sadece rejime karşı olan tutumlarından vazgeçmekle kalmamış, aynı zamanda rejimin kurduğu uyuşturucu ağının bir parçası haline gelmişlerdir. al-Masalmeh, Ağustos 2023 tarihinde suikasta uğramıştı. Fadıl Hancı, "From Settlement to Captagon: The Security Dynamics in Syria's Daraa", Politics and Society Institute, 23 Aralık 2023, <https://shorturl.at/DfTnT>

⁽⁸⁾Ömer Behram Özdemir, "Amacına Ulaşmayan Normalleşme Girişimi: Amman-Şam İlişkilerinde Sınır Güvenliği Sorunu", Kriter, Şubat 2024, <https://shorturl.at/ZltKT>

Altyapı Yıkımı ve Yönetimsizlik: Yerel Toplumun Mücadelesi

Dera'daki temel hizmetlerin altyapısı elektrik, su, sağlık ve eğitim dâhil olmak üzere büyük ölçüde yıkıma uğramıştı. Temmuz 2018'de yapılan tahminlere göre şehirdeki elektrik şebekelerinin %90'ından fazlası kullanılamaz hale gelmişti. Benzer şekilde içme suyu şebekelerinin büyük bir kısmı da hizmet dışıydı. Sağlık tesislerinin %50'sinden fazlası gördükleri hasar nedeniyle kapalıydı ve okulların %40'ından fazlası tamamen ya da kısmen yıkıldıkları için eğitim hizmeti sağlayamıyordu.⁽⁹⁾

2018 yılında devlet kurumlarının Dera'daki bölgelere geri dönüşüyle birlikte altyapı sorunu üç farklı yöntemle çözülmeye çalışılmıştı: Birincisi, Şam yönetimi muhalif grupların kontrolü altındaki dönemden kalma hizmet projelerinden yararlanmaya çalıştı. Örneğin; saha hastanelerinde bulunan tıbbi ekipmanlara el konuldu ve muhalefete bağlı yerel meclisler ve sivil toplum kuruluşları tarafından döşenen su şebekesi kullanıldı. İkincisi, Şam yönetimine bağlı belediye ve yerel meclisler, altyapının yeniden rehabilitasyonu için yerel halkın bağış inisiyatiflerine başvurdu. Örneğin; Dera Eğitim Müdürlüğü, Nasib kentindeki üç okulun onarımı için yerel halk tarafından toplanan bağışları kullandı. (Bu durum daha sonra ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır) Üçüncüsü, güvenlik kurumlarının denetiminde yerel sivil toplum kuruluşları ve Suriye Kızılay'ından ya da uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlara başvuruldu.⁽¹⁰⁾

Aynı zamanda rejim, 2018'deki uzlaşma anlaşmaları sonrası otoritesine direnen yerel toplulukları toplu cezalandırma aracı olarak temel hizmetleri de araçsallaştırdı. Örneğin; 2019'da Dera el-Beled bölgesinde rejim, o dönemde kontrolü altında olmadığı halde yedi yıl boyunca biriken elektrik faturalarını tahsil etme bahanesiyle yerel halka yüksek elektrik ücretleri uygulamıştı.⁽¹¹⁾ Rejim, Dera el-Beled'in 2021'deki ikinci uzlaşma şartlarını kabul etmesi ve yerel 'merkezî komite'nin feshedilmesine kadar bölgede devlet kurumlarının en alt düzeyde bile hizmet vermesine izin vermemişti. 2018'den itibaren uzlaşma yapılan yerlerde-Doğu Dera kırsalı gibi- ise devlet kurumlarının geri dönüşüne rağmen temel hizmetler dâhil tüm sektörlerde minimum düzeyde hizmet verildiği görülmüştü. Şam yönetiminin altyapıya yatırım yapma veya kurumları tam kapasiteyle işletme imkânı olmadığından hizmetler oldukça sınırlı kaldı. Örneğin; Busra el-Şam şehrindeki "Vatandaş Merkezi",⁽¹²⁾ inşaatı ve lojistik donanımı açısından hazır olmasına rağmen iki yıldır faaliyete geçirilmedi.

Dera şehrindeki yönetim boşluğu yerel toplumu, sosyal bağlarını kullanarak ve önceki muhalif yapılarına dayanarak kendi imkânlarıyla temel hizmetler ile ilgili sorunları çözmeye itmiştir. Merkezî komiteler ve 8. Tugay gibi uzlaşma sonrası statükoya entegre olan yapılar, devletin

⁽⁹⁾Abdullah Aljabassini, "Festering grievances and the return to arms in southern Syria", Middle East Directions (MED), Haziran 2020, <https://bit.ly/48y0lSh>

⁽¹⁰⁾ Abdullah Al-Jabassini, "The Weaponization of Service Delivery in Wartime and Post-war Daraa al-Balad", *Journal of Genocide Research* 25 (1): s(5-6), Ekim 2021, doi:10.1080/14623528.2021.1979913.

⁽¹¹⁾ *Ibid.* 7.

⁽¹²⁾Vatandaş Merkezi, su ve elektrik gibi hizmetlerle ilgili işlemleri kolaylaştırmak için çeşitli bölümleri bir arada bulunduran bir hizmet binasıdır.

hizmet sağlayamadığı alanlarda alternatif çözümler üretmeye çalışmış ve bu süreçte toplumsal dayanışma ve yardımlaşma önemli bir rol oynamıştır. Bu çabalar, yurt dışındaki diaspora topluluklarından gelen bağışlarla veya Cuma namazları sırasında toplanan yardımlarla desteklenmiştir. Bu girişimler, molozların kaldırılması, elektrik hatlarının onarılması, yolların düzeltilmesi, evlerin ve bazı altyapıların özellikle tarihi bir öneme sahip olan Ömer Camii'nin onarılması veya temizlik işçilerinin maaşlarının ödenmesi gibi faaliyetleri içeriyordu.⁽¹³⁾

Sağlık sektöründe, hastanelerin bir kısmı yerel halkın sağladığı fonlarla yeniden hizmete açılmıştır. Örneğin; Aralık 2023'te yerel bağışlarla finanse edilen El-Hirak Ulusal Hastanesinin yeniden açılması için gereken çalışmalar yapılmıştır.⁽¹⁴⁾ Bakanlığın rolü ise, yalnızca doktorların yeniden görev başına gelmelerini sağlamakla sınırlı kalmıştır. Dahası, güvenlik istikrarsızlığı nedeniyle doktorlar, tıbbi cihazları teslim almaktan çekinmiştir.⁽¹⁵⁾

Su sektöründe, içme suyu sağlamak için gerekli elektrik enerjisini üretmek amacıyla güneş enerjisi sistemleri yerel halkın bağışları veya uluslararası kuruluşların hibeleriyle kurulmaktadır. Resmî rakamlara göre 2023 yılı sonuna kadar güneş enerjisi ile çalışan 210'dan fazla kuyu faaliyete geçirilmiştir.⁽¹⁶⁾ Aynı zamanda, denetim eksikliği nedeniyle artezyen kuyuları rastgele açılmakta ve 2011'de yaklaşık 8 bin olan kuyu sayısının 25 bine çıktığı tahmin edilmektedir. Bu durum iklimsel faktörlerle birleştiğinde yeraltı su seviyelerinde düşüşe neden olmuş, bu da halkı kuyuların derinliğini rastgele artırmaya zorlamıştır.⁽¹⁷⁾

Güneş enerjisi sistemleri, yerel halkın bağışlarıyla sokakların ve yolların aydınlatılmasında da kullanılmaktadır. Örneğin; 2024'ün başlarında Ezraa kentinde halkın finanse ettiği 300 güneş enerjisi ile çalışan aydınlatma cihazı kurulmuştur.⁽¹⁸⁾ Bu bağlamda, Deraa şehrindeki belediyelerin rolü semboliktir. Onarım faaliyetlerini gözetmek ve yerel önderlerle işbirliği yapmakla sınırlıdır. Belediyelerin başkanları yerel halktan geldiği için, yerel önderlerle iyi ilişkiler kurmuşlardır. Bu durum, onarım faaliyetleri için gerekli finansmanı sağlayan önderlerle, bu faaliyetleri yürüten ve onlara bir anlamda meşruiyet kazandıran belediyeler arasındaki koordinasyonu kolaylaştırmıştır.⁽¹⁹⁾

Buna karşın Deraa el-Beled'deki toplumsal girişimlerin etkinliği, Doğu ve Batı Deraa kırsalına kıyasla zayıftır. Bu durum, yerel toplumun içindeki farklı gruplar arasındaki iç anlaşmazlıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, kişisel ya da ailevi anlaşmazlıklar nedeniyle belirli kişilerden gelen bağışların reddedildiği görülmüştür. Buna karşılık, 8. Tugay'ın kontrolündeki Busra el-Şam bölgesi, güvenlik açısından nispeten daha istikrarlı olduğu için

⁽¹³⁾Al-Jabassini, "The Weaponization of Service Delivery in Wartime and Post-war Daraa al-Balad", S(8).

⁽¹⁴⁾ "Yerel Toplumla İş Birliği İçinde: Deraa'daki El-Hirak Ulusal Hastanesi'nin Birkaç Bölümünün Yeniden Hizmette Başlanması," Suriye Başbakanlığı, 02 Aralık 2023, <https://bit.ly/4e97mdB>

⁽¹⁵⁾ Deraa'da Yerel Bir Kanaat Önderi ile Telefon Görüşmesi, Nisan 2024.

⁽¹⁶⁾ "Deraa'da Güneş Enerjisi ile Çalışan 213 Kuyu: Sürekli Su Pompalama Sağlanıyor ve Yakıt Maliyetlerinden Tasarruf Ediliyor," Tishreen Gazetesi, 29 Kasım 2023, <https://bit.ly/3UzPrWr>

⁽¹⁷⁾ "Gelişigüzel Kuyu Kazımı: Yeraltı Suları Çekiliyor, Deraa Susuzlukla Karşı Karşıya", Syria Direct, 26 Temmuz 2023, <https://bit.ly/3NMYiAe>

⁽¹⁸⁾ "Deraa'nın Ezraa ve Hibeb Bölgelerinde Sokakların Güneş Enerjisi ile Aydınlatılması İçin Yerel Halkın İnsayitifi", Savra Gazetesi, 5 Şubat 2024, <https://bit.ly/3C61Qel>

⁽¹⁹⁾ Deraa'da Yerel Bir Kanaat Önderi ile Telefon Görüşmesi, Nisan 2024.

Dera'da yönetsel açıdan en başarılı bölge olarak görülmektedir. 8. Tugay, yerel halk ile devlet kurumları arasında bir arabulucu rolü üstlenmiş ve bu durum, halktan gelen bağışların onarım faaliyetlerinde kullanılması ve hizmetlerin sağlanması süreçlerinin daha etkin bir biçimde yürütülmesine olanak sağlamıştır.⁽²⁰⁾

Yerel İdarenin Meşruiyet Sorunu ve Yargının İşlevsizliği

Dera şehrindeki yerel idare, 2018 ve 2021'deki uzlaşmalar sonrasında merkezî yönetimin bir temsilcisi olmanın ötesine geçememesi ve temel hizmetleri sunmada yetersiz kalması nedeniyle yerel düzeyde geniş bir meşruiyet veya destek kazanamamıştır. Dera'da 81 yerel meclis bulunmakta olup 2022 yerel seçimlerinde, bu meclislere 251 seçim merkezî tahsis edilmiştir. Ancak, bazı adayların "zımnî kabul" yoluyla seçilmesi sonucunda bu merkezlerin 13'ü iptal edilmiştir. Resmî rakamlara göre 1298 aday 1021 koltuk için yarışmıştır⁽²¹⁾. Bu durum, Suriye genelinde 59.498 adayın 19.086 koltuk için yarıştığı oranla⁽²²⁾ kıyaslandığında Dera'da vatandaşların aday olma isteğinin düşük olduğunu göstermektedir.

Yerel seçimlere katılımın düşük olması ve aday olma konusundaki isteksizlik, seçimlere duyulan güvensizlik ve seçimlerin dürüstlüğüne olan inancın zayıflığı ile ilişkilidir. Ayrıca, belediye başkanları da dahil olmak üzere sivilleri ve silahlı kişileri hedef alan suikast girişimleri, adaylık konusunda korku yaratmıştır. Bu durum Şam yönetimini, El-Hirak şehri gibi bazı bölgelerde, aday sayısının yeterli olmadığı idari birimlerde okul müdürlerini aday olmaya zorlamaya sevk etmiştir. Buna ek olarak seçimden önceki görev değişikliklerinin de oldukça sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir.⁽²³⁾

Benzer şekilde resmî yargı sistemi de etkinlik açısından oldukça yetersiz bir role sahiptir. Bu durum üç temel faktörden kaynaklanmaktadır. Birincisi; yargı kararlarının güvenlik güçleri için bağlayıcı olmaması ve dolayısıyla çoğu zaman uygulanmamasıdır. İkincisi; yargıçlar, güvenlik güçleri ve polis memurlarına rüşvet vermenin yaygın olması ve bundan dolayı adaletin işlememesidir. Üçüncüsü ise; güvenlik güçleri, milisler veya aşiret yapıları içinde nüfuz sahibi kişilerin hesap sorulamaz olmasıdır. Ayrıca, adli güvenlik daha önce "durumlarını düzelten" eski muhalifleri takip etmek için dava açma mekanizmasını bir yasal bahane olarak kullanmaktadır. Bu durum, adli güvenliğe bağlı bir kişinin eski muhalifler aleyhine kişisel bir dava açması yoluyla gerçekleşmektedir. Bu durumda kamu hakları 'uzlaş' yaparak ortadan kalksa da kişisel dava açılması halinde özel haklar 'uzlaş' kapsamına girmemektedir.

Resmî yargı mekanizmalarının zayıflığı nedeniyle halk, yerel çatışmaları çözmek için gayri resmi 'yargı' yollarına başvurmaktadır. Dera'nın batı kırsalında anlaşmazlıkları aşiret geleneklerine göre çözen ve batı kırsalındaki merkezî komite ile işbirliği içinde çalışan, adına "Meşru Komitesi" denilen yaşlı yerel önderlerden oluşan bir heyet, gayri resmî 'yargı'

⁽²⁰⁾ *İbid.*

⁽²¹⁾ "Deraa Seçimleri... Yoğun Katılım, Suriye Halkının Gücünün ve Direncinin Kanıtı," Al-Baath Gazetesi, 18 Eylül 2022, Link: <https://bit.ly/3Uy0Iqa>

⁽²²⁾ "Yüksek Seçim Komitesi: Halep, Hama, Tartus, Şam Kırsalı ve Süveyda'daki 8 Merkezde Yerel Yönetim Meclisleri Seçimlerinin Yenilenmesi," SANA Ajansı, 19 Eylül 2022, <https://bit.ly/3NPg5XC>

⁽²³⁾ Deraa'da Yerel Bir Kanaat Önderi ile Telefon Görüşmesi, Nisan 2024.

süreçlerini yürütmektedir. Dera'nın doğu kırsalında ise, Busra el-Şam ve çevresinde güç sahibi olan 8. Tugay ile işbirliği içinde çalışan başka bir "Meşru Komitesi" daha bulunmaktadır.⁽²⁴⁾

Yerel önderlerin rolü yalnızca Dera içindeki anlaşmazlıkları çözmekle sınırlı kalmayıp Dera ve Süveyda toplulukları arasındaki anlaşmazlıkları da kapsamaktadır. Ekim 2020'de iki şehir arasındaki önemli anlaşmazlıklardan birini sona erdiren aşiret uzlaşması bu bağlamda önemli bir örnektir. Mart 2020 itibarıyla karşılıklı adam kaçırma olayları, 8. Tugay ile Süveyda'daki yerel silahlı gruplar arasında çatışmalara neden olmuş ve bu çatışmalarda her iki taraftan 19 kişi hayatını kaybetmiştir. 8. Tugay, Busra el-Şam bölgesinde adam kaçırma olaylarını önlemek amacıyla Süveyda sınırına yakın bazı tarım arazilerini ele geçirmiştir. Ancak, Süveyda toplumu bu durumu açık bir saldırı olarak değerlendirmiştir. Bu anlaşmazlık, her iki tarafın yerel önderlerinin müdahalesi sayesinde 8. Tugay'ın tarım arazilerinden çekilmesi ve Süveyda'daki yerel grupların bölgedeki güvenliği sağlaması koşuluyla çözüme kavuşmuştur.⁽²⁵⁾

Gayri resmî yargının daha etkin olması ve halkın kötü bir üne sahip resmî merciler yerine bu yargıya başvurmasının, yargı sorununun çözüldüğü anlamına gelmemesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle yasalara ve net mekanizmalara dayanan, bağımsız ve yürütme gücü olan bir yargı sistemi eksikliği sürmektedir. Gayri resmî yargının organizasyon kapasitesi, hukuki uzmanlığı ve kararların kalıcı olarak uygulanabilirliği olmadığı için bu durum, silahlı grupların "Meşru Komiteleri"ne başvurmadan hareket ettiği olaylara meydan vermektedir.⁽²⁶⁾

Dolayısıyla bu durum sürdürülebilir bir alternatif olarak değerlendirilememekle birlikte, Dera'daki yapısal ve derin yönetimsizlik sorununu gözler önüne sermektedir. Temel hizmetlerin sağlanmasında olduğu gibi yönetim ve yargı boşluğu da yerel halkı çeşitli alternatif mekanizmalara başvurmaya zorlamaktadır.

Sonuç

Uzlaşmadan bu yana Dera şehri; rejim, 8. Tugay ve yerel gruplar başta olmak üzere birçok aktörün faaliyet gösterdiği bir yer haline dönmüş ve güvenliğin sağlandığı bir ortamdan uzak kalmıştır. Siyasî intikam suikastları, uyuşturucu ticareti dâhil ekonomik kaynak kavgası ve güç mücadelesinin gölgelediği Suriye'nin ön plana çıkan bu uzlaşma modeli, ne yerel halkın

⁽²⁴⁾"Rejimin Bir Alternatifi... Deraa'daki Aşiretler Yargı İşlemlerini Üstlenmesi İçin Meşru Komiteye Yetki Verdi," Syria Tv, 10 Mart 2024, <https://bit.ly/3Uyr4bX>

⁽²⁵⁾ Deraa'da, 8. Tugay ile yakın ilişkisi bulunan Awwad el-Mekdad başkanlığında bir komite oluşturulurken, Süveyda'da Luey el-Atraş, yerel önderler, Durzi din insanları, Onur Adamları Hareketi üyeleri ve mağdur ailelerden oluşan bir komite kurmuştur. Abdullah Aljabassini ve Mazen Ezzi. "Tribal 'sulh' and the politics of persuasion in volatile southern Syria", Middle East Directions (MED), Nisan 2024, S(14-16), <https://bit.ly/4hmVmYZ>

⁽²⁶⁾ Örneğin, 8. Tugay'ın, kendisine yönelik bombalı saldırılar düzenlemeyi planladığına dair deliller bulunan bir kişinin evini patlattığını görülmüştür. Yine, Kasım 2023'te bir silahlı grup tarafından öldürülen gazeteci Mahmud Harbi olayında, Mart 2023'te Meşru Komitesi tarafından "kıyas ve üç ay barış sağlanması için süre" kararı verilmesine rağmen, karar uygulanamamış ve suçlu kişi, merkezi komitenin gözetiminde bulunduğu hapishaneden kaçmıştır.

"Patlayıcı Yerleştirme Planlarının Konuşulduğu Telefon Görüşmelerinin Ortaya Çıkmasının Ardından Busra eş-Şam'da Bir Evin Patlatılması", Deraa 24, 14 Mart 2024, <https://bit.ly/3YNfKLx>

beklentilerini ne de sınır güvenliğini sağlayabilmiştir. Bu bağlamda, silahsızlanma süreci düzgün bir şekilde işlemediğinden bölge, uyuşturucu milislerinden terör örgütü DAEŞ'e kadar birçok güvenlik tehdidine maruz kalmıştır. Esasen silahlanmanın biçim değiştirdiği bir ortamda, yeniden entegrasyon sürecinin başarılı olması beklenemezdi.

Rusya'nın öncülüğünde yürütülen silahsızlanma ve yeniden entegrasyon süreci, özellikle 8. Tugay'a koruma sağlayan ve geniş çaplı askerî operasyonların engellendiği bir çerçeveye sınırlı kalmıştır. Bu süreçte siyasî intikam suikastları, uyuşturucu ticareti ve terör tehdidi ise yalnızca yan etkiler olarak algılanmıştır. Tüm bunlara bağlı olarak bu güvenlik tehditlerinin hesaba katılmaması, gerekli gözetim mekanizmalarının oluşturulmaması ve sürece yeterli kaynakların tahsis edilmemesinden dolayı Dera'nın, istikrarsız bir yapıya ve patlamaya hazır bir zemine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Buna karşın yerel toplum, su, elektrik, altyapı rehabilitasyonu gibi temel hizmetlerin sağlanması ya da toplumsal anlaşmazlıkların çözümü konusunda muhalif dönemden kalan yapılara başvurarak fiilen yönetim boşluğunu doldurmaya çalışmaktadır. Bu durum Dera'yı hem güvenlik hem de yönetim şekli açısından Şam yönetiminin kontrolü altındaki diğer şehirlerden farklı kılmaktadır.

Son olarak Dera vakası gösterdi ki, gerekli kaynakları ayırmadan, işlevsel gözetim mekanizmaları geliştirmeden ve silahsızlanma ile yeniden entegrasyon programını güvenlik sektörü reform sürecinin bir parçası haline getirmeden güvenli bir ortamın sağlanması söz konusu değildir. Bu uzlaşma süreci, güvenlik sağlayıcı ve yeniden imara elverişli bir ortam oluşturamadığı gibi Rusya'nın BMGK 2254 sayılı kararına da alternatif bir çözüm sunamadığı ortadadır.